

4. Закон України про вищу освіту // Голос України. – 2002. – 5 березня.
5. Ковальова І.О. Образ педагога. Харків., 2002. – 89 с.
6. Коцур В. Професія і моральність // Рідна школа, квітень 2005 р.
7. Пальшкова І. Модель професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкових класів // Початкова школа № 7 – 2006 р.

УДК 37. 035

Н.В. Рогальська

ЕДУКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриті та обґрунтовані основні компоненти створення едукативного середовища для розвитку особистості майбутнього фахівця, які є важливими чинниками у функціонуванні факультету дошкільної освіти.

In the article are pointed out and grounded the basic components of creation educational environment for development future specialist personality, which are important factors in functioning of preschool education faculty.

Постановка проблеми. Утвердження державного суверенітету України, кардинальні зміни соціально-економічної ситуації актуалізують проблему підготовки фахово компетентного, особистісно зорієнтованого творчого, конкурентно спроможного педагога, здатного не тільки до використання набутих у вузі знань і умінь, але і до навичок проектування та створення необхідного сучасним дітям едукативного розвивального середовища.

Одним з центрів підготовки педагогічних кадрів для національної системи освіти є факультет дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, створений 1992 року.

Наш факультет, заснований у регіоні, багатому на загальнокультурні та етнопедагогічні традиції, став центром вивчення, впровадження і пропаганди інновацій дошкільної освіти, надбань національної культури рідного народу та українського дитинознавства. Відтак, створення відповідного едукативного середовища факультету – головний фактор забезпечення підготовки таких спеціалістів, які мають різнобічні науково-теоретичні знання з різних галузей наук, володіють інноваційними технологіями навчання і виховання, здатні з перших днів самостійної роботи захопити дитину своєю толерантністю, неординарністю, ерудованістю, професійною компетентністю.

Формування особистості такого фахівця в галузі дошкільної освіти у педагогічному університеті покликане подолати суперечності між традиційною орієнтацією на підготовку вихователя дошкільного закладу, що виступає як носій і передавач соціального досвіду дитині та сучасними вимогами громади щодо формування дошкільного педагога як представника інтересів та культури суспільства, захисника життєвих інтересів дитини, творця і посередника у створенні сучасного розвивального середовища для її саморозвитку і самозабезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виокремлюючи якості, які повинні бути притаманними педагогу для створення розвивального середовища К.Роджерс, один з класиків гуманістичної психології, називав конгруентність (цілісність) власного досвіду і свідомості, а, також, безумовно позитивне ставлення до людини та високий рівень емпатії. Додамо: сучасному організатору дошкільної освіти, як вихователю, так і керівнику, недостатньо лише самому володіти цими якостями, важливо ще вміти їх передавати (навіювати, демонструвати) іншим – як дітям, так і дорослим.

М.Монтессорі неодноразово підкреслювала велике значення розвивального середовища для самоактуалізації вихованців у Будинку дитини і, в той же час, зазначала, що воно ставить певні вимоги до ролі та поведінки учителя:

- навколишнє середовище важливіше за самого учителя;
- учитель повинен враховувати індивідуальні особливості дитини;
- свобода і порядок в оточуючому середовищі мають виключно особливий вплив на рівновагу душевного стану дитини.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У світлі вище означеного робимо висновок, що для формування особистості сучасного організатора дошкільної освіти, вихователя національного дошкільного навчального закладу необхідно вже у вузі створити відповідне едукативне середовище, яке відповідає принципам інформаційності, духовності, наукоємкості, діалогічності, комунікативності, містить регіональний аспект, природні й соціокультурні засоби, що забезпечують ґрунтовну педагогічну освіту, яку фахівець може реалізувати в теоретичній та практичній діяльності.

Мета статті полягає у розкритті та обґрунтуванні основних компонентів створення едукативного середовища для розвитку особистості майбутнього фахівця, які є важливими чинниками у функціонуванні факультету дошкільної освіти.

Завдання:

1. Виділити основні компоненти едукативного середовища факультету дошкільної освіти.

2. Розкрити зміст системоутворюючої системи едукативного середовища, сприяє підвищенню рівня організації та проведення навчальних занять, педагогічної практики студентів факультету за кредитно-модульною системою та забезпечує ефективність науково-дослідної діяльності викладачів та студентів факультету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для коректного тлумачення поняття “едукативне середовище” доцільно проаналізувати витоки цього слова. Наукове визначення категорії “едукативне середовище” неоднозначне. У більшості словників це поняття взагалі не розглядається. У педагогічному словнику знаходимо, що вихідним є поняття, яке означає: “Едукологія інфосферна – наукова галузь, що вивчає комплекс упорядкованого та стихійно (циркулюючого) в інформаційній сфері Землі знання про світові і регіональні (особливі) індивідуально-емпіричні (поодинокі) в освітніх процесах і системах, виступаючих як інформаційний фонд Землі-Космосу” [2].

Зазначимо, що сучасні вчені достатньо чітко виокремили категорію “середовище” та відповідно класифікували її за певними підсистемами: природне середовище, середовище; модифіковане людьми, штучне середовище, що не має аналогів в природному довіллі; соціальне середовище – ціннісне власне місце (місцевість, певна якість життя). Сукупність природних і соціальних чинників середовища утворює “життєве середовище”.

Яскраво і педагогічно образно описав сутність, різні типи виховного середовища та їх вплив на формування особистості вихованців Я.Корчак у роботі “Як любити дитину”. Він визначив чотири види середовища: “догматичне”, “безтурботне споживання”, “зовнішнє зовнішнього лоска і кар’єри”, “ідейне середовище”.

Догматичне середовище вчений охарактеризував як середовище, побудоване на імперативних традиціях та авторитеті, суворій дисципліні і порядку, що відповідно породжує в дітях пасивність, самообмеженість, самоподолання, працю як закон: це виховне середовище може як зламати дитину, так і створити прекрасну людину, що буде поважати суворих наставників, які не тішились нею, а вели її тонким шляхом до ясно окресленої мети [3: 77].

Середовище безтурботного споживання Я.Корчак визначає як душевний спокій, безтурботність, доброта, самосвідомість, яка добувається без праці. Дитина проживає в атмосфері внутрішнього “благополуччя” у зневажанні до сучасних течій, без бажання і наполегливості зберегти, досягнути, знайти. Вона сама творить основу світогляду [3: 78].

Середовище зовнішнього “лоска” і кар’єри викликає наполегливість, ще покликана холодним розрахунком, а не духовними потребами. Формою виступає експлуатація “чужих” цінностей; лозунги, на яких можна заробити. Життя не є праця і відпочинок, а ненаситне “хижацтво”, незадоволеність, високомерие и раболепие” [3: 78].

Сила “ідейного” середовища, за Я.Корчаком, не в “твердості духа, а в польоті, пориві, русі, радісному самостійному творенні. У царині цього середовища полум’яніє жар душі, ентузіазм, моральний естетизм, терпимість і повага до людської думки, партнерська взаємодія, зустріч з новими знаннями, боротьба з сумнівами, ствердження і заперечення. Таке середовище формує активну особистість дитини, яка прагне дійти до всього самостійно.

Зазначимо, що і сучасні окремі дослідники вважають, що освітнє середовище характерне такими параметрами як “свобода – залежність” і “активність – пасивність”. Аналіз різних підходів до тлумачення категорії середовища дає можливість дійти висновку: вчені єдині в тому, що едукційне середовище закладу освіти характерне такими показниками:

- поєднанням гуманістичних і природничих наукових дисциплін;
- ціннісно-змістовим узгодженням діяльності усіх суб’єктів освітнього процесу;
- духовно-етичним спілкуванням;
- варіативністю освітніх програм.

Проведений нами аналіз педагогічного розмаїття системних компонентів едукційного середовища, дав змогу простежити наступну його структуру:

по-перше, це гармонія дизайну, відповідна архітектурно-естетична організація життєвої території освітнього закладу, його художнє оформлення, багатство сучасних різноманітних засобів навчання, також це пристосованість середовища до реалізації особистістю своєї активності у різних видах діяльності (пізнавальній, науковій, комунікативній, громадській, фізичній, інформаційній, художньо-естетичній, трудовій тощо);

по-друге – змістовно-методичний компонент освітнього закладу (відповідні державні документи освіти, система організації освіти);

по-третє – комунікативно-організаційний компонент, що вміщує духовно-ціннісні орієнтації суб’єктів освітнього середовища, їх статус, особливості спілкування, викладання і учіння, специфіку управління тощо;

по-четверте – науково-дослідницький компонент, що вимагає забезпечення активної участі студентів вузу у роботі наукових лабораторій вузу, дослідницьких центрів, у наукових гуртках, проблемних групах, олімпіадах, конкурсах студентських творчих робіт тощо.

Зазначимо, що всі компоненти едукційного середовища вузу при умові їхнього змістового наповнення цілеспрямовано впливають на формування особистості студента, мотиви його діяльності, світоглядні установки, особливості світосприймання тощо.

Картина попереднього аналізу компонентів середовища не може бути повною без визначення головного джерела розвитку особистості студента: протиріччя між його потребами та можливістю їхнього задоволення під час навчання у вузі. Грунтуючись на тому, що студент у вузі завжди спрямований на навчальну діяльність, а різноманітна діяльність особистості є інтегрованим чинником будь-якої освіти (і педагогічної – особливо!), доходимо висновку, що для ефективного формування майбутнього фахівця дошкільної освіти необхідна відповідна система реалізації едукційного середовища педагогічного вузу.

Насправді, ефективність підготовки сучасного дошкільного працівника залежить від регіонального едукційного середовища, під яким ми розуміємо сформовану у вузі систему потенційних можливостей для максимально можливого розвитку мотиваційної та технологічної сфер особистості, а також особистості у цілому, що знайде відображення у розвитку педагогічної самосвідомості майбутнього педагога. Сукупність педагогічної свідомості, толерантності та інших позитивних індивідуальних якостей суб’єкта й утворює особистість дошкільного педагога, який досконало володіє своєю професією, систематично

поглиблює загальні й професійні знання, перебуває в постійному творчому пошуку прагне досягти високого рівня педагогічної майстерності.

На нашу думку, описане є основою для аналізу компонентів едукативного середовища, створеного на факультеті дошкільної освіти в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини та дозволяє окреслити його зміст і перспективи розвитку.

Відомо, що в усіх вузах України активно впроваджується модульно-рейтингова система освіти, що здійснюється на засадах єдиного стандарту ЕСТ8 (Європейського кредитно-трансфертного стандарту). Ця система має на меті підвищити якість знань студентів за рахунок щоденної самостійної роботи протягом семестру. Зауважимо, що нова система потребує величезної науково-методичної роботи викладачів, у тому числі – і організації новітньої структури інформаційного середовища у вузі.

Алгоритмізація процесу впровадження нової системи викладання забезпечує зведення до мінімуму технологічних помилок, але необхідно врахувати неминучі протиріччя у її становленні. Так, значними перешкодами можуть виступати матеріально-технічні проблеми організації едукативного середовища, зокрема, недостатні умови для інтелектуальних комунікацій. Звідси, ми прагнемо створити таке середовище, яке б дало можливість широкого та вільного доступу до необхідної інформації кожному студенту, адже саме інформаційне забезпечення є головною умовою як пізнавального розвитку студента, так і основою забезпечення кредитно-модульної системи викладання. У вузі інформаційний комплекс забезпечується цілою низкою організаційних джерел інформації: бібліотеками, читальними залами, інформаційною електронно-комп'ютерною базою, телебаченням, консультаціями викладачів тощо. Також нова система освіти потребує величезної науково-методичної роботи викладацького складу університету (підготовки методичних вказівок, електронних конспектів лекцій, книг, тестів, індивідуальних науково-дослідницьких завдань, хрестоматій тощо).

Необхідність врахування у процесі багаторівневої підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти нових умов функціонування системи дошкільного виховання (зміну співвідношення родинного і суспільного виховання; різноманітність форм дошкільної освіти та їх відповідність новим завданням і умовам ринкових відносин; багатоваріантність освітньо-виховних програм дошкільних закладів) покликана запровадження в навчальний процес факультету новітніх технологій дошкільної освіти. Це потребувало поліпшення навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу факультету. З цією метою на факультеті дошкільної освіти створено Регіональний центр інноваційних технологій дошкільної освіти, метою роботи якого є забезпечення готовності студентів-бакалаврів та магістрантів до вивчення та наступної реалізації в практиці дошкільної освіти інноваційних технологій дошкільної освіти. Центр оформлено як сучасну аудиторію для навчання студентів за інтерактивними технологіями. Як відомо, незаповнене і безбарвне предметно-ігрове середовище справляє на дітей негативний вплив, гальмує розвиток особистості. Перенасичене предметне середовище так само погано впливає на психіку малят. І тільки періодично оновлюване, варіативне, оптимально організоване предметно-ігрове середовище має розвивальний вплив, спонукає дитину до активної пізнавальної діяльності, позитивно впливає на її емоційну сферу, мобілізує процеси мислення. З метою навчання студентів створенню розвивального середовища для дітей в умовах дошкільного навчального закладу, у Центрі облаштоване відповідно європейському досвіду предметно-ігрове середовище, яке обладнане навчально-методичними посібниками та дидактично-розвивальними іграми. Тут установлені розвивальні модулі, вміщено цікавий матеріал для роботи з дітьми за технологіями Марії Монтесорі, Глена Домана, Миколи Єфіменка, Миколи Зайцева тощо. Таке середовище виступає для студентів зразком для проектування педагогічного процесу у дошкільних закладах на засадах особистісно-зорієнтованого навчання і виховання дітей.

Робота Центру у регіоні сприяє налагодженню спільної роботи викладачів, студентів та практичних працівників дошкільних закладів, навчально-виховних комплексів

“дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”, педагогічних коледжів. Формами такої роботи є проведення спільних методичних семінарів, практикумів, засідань творчих груп, влаштування виставок посібників, зразків розвивального середовища для дітей. При міському відділі освіти створено творчу групу педагогічних працівників міста, з проблем організації інноваційної діяльності в дошкільних закладах, наукове керівництво якою здійснюють члени ради Центру інноваційних технологій – доценти кафедр факультету.

При розробці нових навчальних програм для забезпечення педагогічної освіти ми виходимо з того, що професія дошкільного педагога інтегрована. Тому навчальні програми факультету постійно оновлюються й удосконалюються. Так, протягом останніх двох років до навчального плану введено такі нові дисципліни, як “Методика ознайомлення дітей із суспільним довкіллям”, “Теорія і методика родинного виховання”, “Методика співпраці з батьками в умовах суспільного дошкільного виховання”, “Методика та технологія валеологічної освіти дошкільників”, “Навчання дошкільників іноземної мови”, “Інноваційні технології дошкільної освіти”. Майбутнім організаторам дошкільної освіти читаються курси “Організація і керівництво дошкільним вихованням”, “Психологія управління”, передбачено вивчення законодавчих і нормативно-правових предметів, менеджменту, маркетингу та інших сучасних напрямів управлінської діяльності.

Звичайно, ми розуміємо, що основним реалізатором педагогічного процесу у цій системі є викладач, який повинен поєднувати високий професіоналізм, науковий пошук, педагогічну майстерність та володіти новітніми педагогічними технологіями. На нашу думку, особливо важливо наситити едукативне середовище педагогічною взаємодією між викладачами та студентами. Важливо, аби це була постійна й різнобічна взаємодія у спільній, значущій для обох сторін діяльності. Така діяльність має задовольняти потребу у самоактуалізації, у базових потребах особистості. У вузі це в повній мірі реалізується через організацію наукової роботи як викладачів, так і студентів. На факультеті діє науково-дослідницька лабораторія “Дошкільна освіта у ХХІ столітті: сутність, історія, перспективи розвитку”. Її робота орієнтована насамперед на організацію наукових досліджень у співпраці з науковими закладами Академії педагогічних наук України шляхом координації тематики наукових робіт, організації спільних наукових досліджень, проведення наукових конференцій, семінарів тощо. До складу лабораторії факультету увійшли викладачі факультету, магістранти, студенти, працівники дошкільних закладів міста. Основні напрями дослідження викладачів та студентів розкривають проблеми народознавчої роботи з дітьми; соціального, фізичного, екологічного, статевого виховання дітей у дошкільних закладах; формування у дітей понять про здоровий спосіб життя; виховання художньо-естетичних почуттів засобами театралізованої діяльності, підготовки студентів до роботи з батьками з морального виховання дітей. Досліджуються можливості екстраполяції історико-педагогічних надбань у галузі дошкільної освіти України та зарубіжних країн у діяльність сучасних дошкільних навчальних закладів.

Наведений теоретичний аналіз можливих компонентів едукативного середовища факультету дошкільної освіти дозволяє дійти таких *висновків*:

1. Едукативне середовище як фактор розвитку фахівців дошкільної освіти забезпечує високий професійний та науково-методичний рівень педагогічного процесу вузу, розробку наукових теоретичних концепцій і практичних форм націоналізації, гуманізації системи дошкільної освіти та родинного виховання; створює творчу атмосферу, позитивний психологічний клімат в колективі студентів, викладачів і співробітників факультету, що дає змогу не тільки вирішувати поточні завдання, а й творчо зростати, підвищувати професійний рівень, самовдосконалюватися та самореалізовуватися.
2. Едукативне середовище також є найважливішою умовою підготовки фахівця дошкільного закладу, здатного осмислювати власну діяльність з наукових позицій, готового до творчого дослідницького пошуку. Майбутній дошкільний педагог

повинен легко почуватися в розмаїтті новітніх технологій, інновацій, моделей освіти; він повинен пройти ґрунтовну школу студентської науки, пізнати певні методологічні норми, принципи наукового пізнання, набути умінь їхньої реалізації в практиці вирішення педагогічних завдань сьогодення.

3. Визначені компоненти едукативного середовища факультету дошкільної освіти є теоретичною основою для аналізу його стану, дозволяють накреслити напрямки розвитку, зробити його можливим і керованим, що становить **перспективи подальших розвідок у даному напрямі.**

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 303 с.
2. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: Для студентов высших учебных заведений. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 176 с.
3. Корчак Я. Как любить ребенка. – Екатеринбург: У-Фактория, 2003. – 352 с.

УДК 378.013

Т.А. Садова

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

У статті розкривається сутність дефініції “професійно-педагогічна підготовка”; визначається співвідношення понять “професійна підготовка” – “готовність до професійної діяльності”, “професійна підготовка” – “професійна освіта”, “готовність” – “компетентність”.

In the article essence definition “professional – pedagogical preparation” is opened; the parity of concepts is defined: “professional training” “readiness for professional activity”, “professional training” – “vocational training”, “readiness” – “competence”.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в системі вищої освіти, орієнтація на нову освітню парадигму, поширення інноваційних процесів в освіті поглиблюють протиріччя між вимогами до рівня підготовленості фахівця і наявним рівнем його професійно-педагогічної підготовки. Вирішення цієї проблеми можливе за умови підготовки майбутнього педагога, який володіє ґрунтовними знаннями, має розвинені педагогічні здібності, досконалі професійні вміння, професійну самосвідомість. Тому формування готовності майбутнього педагога до професійної діяльності в сучасних умовах набуває особливої значущості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування готовності до професійної діяльності привертала увагу багатьох науковців. Різні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя і формування його готовності до успішного здійснення професійних функцій розглядалися у працях І.Богданової, І.Гавриш, М.Дьяченка, Л.Кандибовича, Н.Кузьміної, Н.Кічук, Л.Кондрашової, З.Курлянд, А.Ліненко, О.Пехоти, В.Семиченко, В.Сластьоніна, Г.Троцько, Р.Хмельюк, В.Чайки та ін. Особливості професійної підготовки фахівців дошкільної освіти вивчалися в дослідженнях А.Богуш, Г.Беленької, Н.Грама, Н.Ємельянової, Л.Загородньої, Н.Ковальової, Т.Котик, Н.Лисенко, Г.Підкурманної, О.Поліщук, Т.Поніманської, Т.Танько, О.Федій та ін. Науковцями визначено теоретико-методологічні засади підготовки фахівців у сучасних умовах, сутність професійної підготовки майбутнього педагога, здійснено структурно-функціональний аналіз професійно-педагогічної підготовки як системи, вивчено особливості організації і здійснення підготовки студентів до різних видів педагогічної діяльності.